

**Program prac konserwatorskich
elewacji kościoła pw. św. Walentego w Łąźnie**

Opracował:

magister sztuki

DOBROMIR DOMBEK

dplomowany konserwator zabytków
Harcerska 5/5, 87-100 Toruń, tel. 602 311 829

Toruń-Łąźń 2019

1. Zagadnienia historyczne

Parafia łążyńska pochodzi z czasów przedkrzyżackich. Obecny kościół pw. św. Walentego wybudowano w II poł. lat 90. XIX w., na miejscu drewnianego kościoła. Poświęcenie kościoła miało miejsce 3 września 1899 r. W 1936 r. na skutek przejścia trąby powietrznej, zniszczeniu uległy wieża kościelna oraz częściowo dach kościelny. Konsekracja świątyni odbyła się 4 września 1999 r.

2. Zakres opracowania

Opracowanie dotyczy zagadnień związanych z konserwacją elewacji kościoła pw. św. Walentego w Łążynie. Program obejmuje elewacje wszystkich brył budynku (korpus, przybudówki, wieża) i dotyczy prac przy cegle, spoinie oraz tynkach.

3. Opis techniczno-formalny

Kościół wzniesiono w formie i technice typowej dla XIX wieku. Wszystkie ściany obwodowe, łącznie z cokołami wykonano z cegły ceramicznej (o wymiarach 25x12x6-6,5) ułożonej na zaprawie wapiennej w wątku krzyżkowym. Wątek spojony jest obecnie zaprawą w kolorze jasno-szarym, bez czytelnego opracowania fugi. Dachy świątyni przekryto ceramiczną holenderką a przyziemie otoczono betonową opaską. Schody prowadzące do obydwu wejść są wtórne, pochodzą najprawdopodobniej z drugiej połowy XX wieku. Wykonano je z lastryka.

Kościół pw. św. Walentego jest budowlą wielobryłową. Główną część stanowi, założony no planie prostokąta korpus mieszczący nawy i prezbiterium. Do korpusy przylega wielokątna absyda od wschodu i wieża na planie kwadratu od zachodu. Dodatkowe wejścia umieszczono w zakrystii, zlokalizowanej po stronie południowo-wschodniej budynku i w korpusie po stronie północno-zachodniej.

Świątynia posiada rozbudowaną artykulację, wykonaną w technice murarskiej a obejmującą typowe dla neogotyku, powtarzalne formy, takie jak gzymsy kostkowe i ząbkowe, lizeny, sterczyny i archiwolty.

Elewacje korpusu (północna i południowa są asymetryczne o osiach wyznaczonych przez ostrołukowe otwory okienne i drzwiowe (elewacja północna). Okna umieszczono w niszach i zamknięto od góry archiwoltami o zwielokrotnionym profilu. Elewacje flankują lizeny przechodzące w narożne sterczyny szczytów. Cokół w postaci odsadzki zabezpieczono rolką z trójkątnej kształtki a koronę murów podkreślono fryzem o dwóch pasach: kostka i ząbek. Korpus od strony wschodniej i zachodniej zamykają szczyty sterczynowe o sterczynach z czapami w postaci czworobocznych graniastopów.

Wieża jest elementem czterokondygnacyjnym o kondygnacjach podkreślonych zarówno podziałami poziomymi jak i zmienną artykulacją w obrębie otworów. Najwyższe piętro to zdwojone okna dzwonne zamknięte łukami ostrymi o złagodzonym przebiegu. Na poziomie trzecim znajdują biforia (dzwonne), które ujęto we wspólną ostrołukową archiwoltę. Poziom drugi posiada po jednym ostrołukowym oknie (dzwonnym) na stronę, natomiast na parterze umieszczono dwa okna witrażowe (po jednym na stronę) i portal wejściowy. Wszystkie okna dzwonne zamknięto żaluzjami poziomymi.

Korpus od wschodu poszerzono o pięcioboczną absydę o naprzemiennie umieszczonych trzech okna witrażowych i dwóch dużych blendach. Narożniki absydy podkreślono lizenami a koronę podkreślono fryzem analogicznym jak w pozostałych częściach budynku.

Zakrystia to niewielka przybudówka na planie kwadratu z wejściem umieszczonym po stronie zachodniej i pojedynczym oknem po stronie południowej. Narożniki zakrystii wyróżniono lizenami przechodzącymi w masywne sterczyny.

4. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

Ogólny stan zachowania obiektu można uznać za dostateczny o uszkodzeniach nie zagrażających w istotny sposób statyce obiektu.

Na południowej stronie elewacji widoczna jest dość spora naprawa wątku ceglanego obejmująca około 12 warstw cegieł. Uzupełnienie wykonano cegłą o identycznym z oryginałem rozmiarze, jednak o nieco jaśniejszym od niego odcieniu. Rozmiar i lokalizacja uszkodzenia sugerują traumatyczne pochodzenie uszkodzenia, związane być może z działaniami wojennymi.

Kolejny typ uszkodzeń zlokalizowany jest w przyziemiu obiektu. Na całym obwodzie kościoła widoczne są zniszczenia charakterystyczne dla korozji solnej cegły, uszczelnionej zbyt silną spoiną o niewystarczającej porowatości. Intensyfikacji transportu kapilarnego oraz powstawaniu korozji solnej sprzyja także betonowa opaska obiegająca cały obiekt. Krystalizujące w przypowierzchniowych warstwach cegły sole rozpuszczalne w wodzie powodują odpajanie warstwy spieku ceramicznego. Ceramika w przyziemiu posiada złuszczone w ten sposób lico i odsłonięte porowate wnętrze. Część z uszkodzeń uzupełniono zaprawą murarską lub spoiną, roztartą na watek, szeroko poza uszkodzenia.

Drobne złuszczenie powierzchni oraz ubytki mechaniczne narożników i krawędzi cegły rozmieszczone są dość równomiernie na powierzchni całej elewacji. Powstały najprawdopodobniej podczas historycznych remontów/wymiany spoiny.

Spoina wątku jest w wielu miejscach spękana i odspojona, osłabiony materiał wykrusza się i wysypuje lokalnie, ukazując wcześniejszą zaprawę w kolorze jasno-beżowym.

Błaznane obróbki zabezpieczające parapety blend korpusy zostały zdemontowane lub skradzione (miedź), poduszka z zaprawy jest spękana i częściowo odspojona.

Elewacja posiada typowe zabrudzenia typu miejskiego w postaci cienkiej, dobrze przylegającej do podłoża, czarnej patyny pochodzenia mineralnego. Naloty zlokalizowane są w okolicach powierzchni spływowych oraz na gzymsie schodkowym. Szczególnie intensywne nawarstwienia znajdują się na parapetach okien.

Lokalnie, w przyziemiu, na rolce cokołu oraz na zaprawach uszczelniających okna widoczne są rzadko rozmieszczone nawarstwienia organiczne w postaci skąpych kolonii srebrzysto-szarych i złotych porostów kalcytofilnych.

Obecna w blendach wieży tynki (najprawdopodobniej wtórne) wydają się być kompletne i zachowane w stanie przynajmniej dobrym.

5. Program prac konserwatorskich

5.1. Założenia prac konserwatorskich – koncepcja estetyczna

Program prac konserwatorskich zakłada utrzymanie aktualnej estetyki obiektu wraz z elementami potencjalnie wtórnymi, takimi jak tynki blend okiennych oraz czapy sterczyn. Zniszczona spoina zostanie zastąpiona materiałem nowym o parametrach odpowiednich dla obiektów zabytkowych. Ubytki cegieł zostaną uzupełnione masami mineralnymi, dobranymi kolorystycznie do oryginału.

5.2. Program prac konserwatorskich – wykaz czynności

- Wymiana zużytych spoin i uszkodzonych cegieł,
- oczyszczanie powierzchni muru, kamienia i elementów metalowych,
- dezynfekcja wątku ceglanego,
- odsłanianie wątku ceglanego,
- uzupełnianie wątku ceglanego
- spoinowanie wątku ceglanego,
- scalenie kolorystyczne uzupełnień,
- hydrofobizacja powierzchni spływowych.

5.3. Technologia

5.3.1. Demontaż elementów zniszczonych i wtórnych

-Usunąć szlichty zabezpieczające dolne parapety nisz korpusu.

Szlichty służyły pierwotnie do osadzenia parapetów z blachy.

5.3.2. Cegła

-Powierzchnię muru zdezynfekować preparatem biobójczym, przeznaczonym do podłoża mineralnych np.: BFA firmy Remmers lub analogicznym o podobnym działaniu.

Zabieg wykonać przez natrysk lub pędzlowanie, dążąc do jak najdokładniejszego przesycenia podłoża impregnatem.

-Wątek ceglany oczyścić za pomocą metod fizycznych: hydrodynamiczna, strumieniowo-ścierna.

*Oczyszczanie poprzedzić przeprowadzeniem prób w mniej eksponowanych miejscach, w celu ustalenia granulacji ścierniwa i parametrów roboczych urządzeń. W metodzie strumieniowo-ścierniej zaleca się użycie ścierniwa polimerowego lub kwarcowego o granulacji nie przekraczającej 0,5mm. Szczególnie uporczywe zabrudzenia doczyszczać można niskostężonymi (do 5%) roztworami kwasu fluorowodorowego lub gotowymi preparatami, zawierającymi aktywne związki fluoru np.: **Fassadenreiniger-Paste f-my Remmers** lub produktami o analogicznych właściwościach. Zarówno Użycie kwasu fluorowodorowego jak i past czyszczących wymaga wykonania prób (w celu oceny czasu pracy preparatów) oraz zachowania szczególnej ostrożności – środki żrące!*

-Obszary na których występują uszkodzenia spowodowane przez działanie soli rozpuszczalnych w wodzie, odsolić metodą migracji soli do rozszerzonego środowiska.

Okłady z waty celulozowej (7 warstw) i wody destylowanej nałożyć na powierzchnię muru i pozostawić do całkowitego wyschnięcia. W razie potrzeby zabieg powtarzać.

-Usunąć rozkruszone i wypłukane spoiny oraz uszkodzone powyżej 70% cegły, a także wszelkie wtórne materiały użyte podczas doraźnych napraw wátku ceglanoego.

*Wątek uzupełnić cegłą nową lub rozbiórkową, o kolorystyce i właściwościach mechaniczno-fizycznych korespondujących z cegłą oryginalną. Kształtki osadzić na zaprawie wapienno-trasowej **Optosan TWM** f-my Optolith i wyspoinować zaprawą **Optosan TKF** w kolorze dobranym do koloru spoiny wcześniejszych napraw (TKF 55).*

-Drobne uzupełnienia uszkodzonej cegły wykonać barwioną w masie zaprawą mineralną kompozycji własnej, na bazie białego cementu portlandzkiego, wapna, kruszyw i pigmentów.

*Zamiennie można użyć zapraw gotowych np.: **Optosan NSR** f-my Optolith. Uzupełnienia scalić kolorystycznie farbami na bazie spoiwa żelazo-krzemianowego, np.: **Keim Restauro Lasur**.*

-Parapety blend korpusu zabezpieczyć szlichtą z zaprawy mineralnej. Parapety nachylić na zewnątrz aby umożliwić swobodny odpływ wody opadowej.

-Parapety okien i zwieńczenia sterczyn zabezpieczyć preparatem hydrofobowym np.: **Funcosil SNL – f-my Remmers.**

Zabieg przeprowadzić przez natrysk lub pędzlowanie, dążąc do jak najdokładniejszego przesycenia powierzchni cegły i spoin impregnatem.

5.4.3. Tynki-blendy

-Po uzyskaniu dostępu do partii tynkowanych wykonać ocenę i wartościowanie zastanego materiału.
Tynki nieodwracalnie uszkodzone oraz wtórne - cementowe usunąć. Wyprawy usuwać ręcznie, zwracając uwagę, aby nie uszkodzić ceglanego podłoża.

-Ewentualną rekonstrukcję wypraw tynkarskich wykonać w technologii Optosan f-my Optolith, dostosowując rodzaj materiału do parametrów podłoża i wytycznych producenta, HaftPutz/RenoPutz

Tynki wykonać jako barwione w masie, w kolorystyce szaro-beżowej, nawiązującej do oryginalnych rozwiązań architektury historyzującej przełomu XIX i XXw. Tynki zatrzeć na ostro.

5.4.4. Metal-kraty zakrystii

-Kraty oczyścić metodą strumieniowo-ścierną, kruszywem kwarcowym o granulacji 0,5-1,5mm.
Podczas prac szkło okien zabezpieczyć płytami z OSB lub HDF.

-Metal zabezpieczyć farbą antykorozyjną, zawierającą cynk metaliczny np.: Zinga Metall, a następnie scalić powłoką dekoracyjno-ochronną na bazie spoiw ftalowych lub chlorokauczkowych, w kolorze czarnym-matowym.

5.4.5. Drewno-żaluzje

-Zdemontować uszkodzone lamele żaluzji, nowe lamele odtworzyć z impregnowanego drewna iglastego, lamele montować zgodnie z technologią oryginału.

-Materiał żaluzji okien dzwonnych oczyścić po wykonaniu odkrywek w celu rozpoznania i udokumentowania pozostałości pierwotnej kolorystyki.

-Żaluzje scalić kolorystycznie w kolorze ciemno-brązowym z użyciem preparatu przeznaczonego do stosowania na zewnątrz.

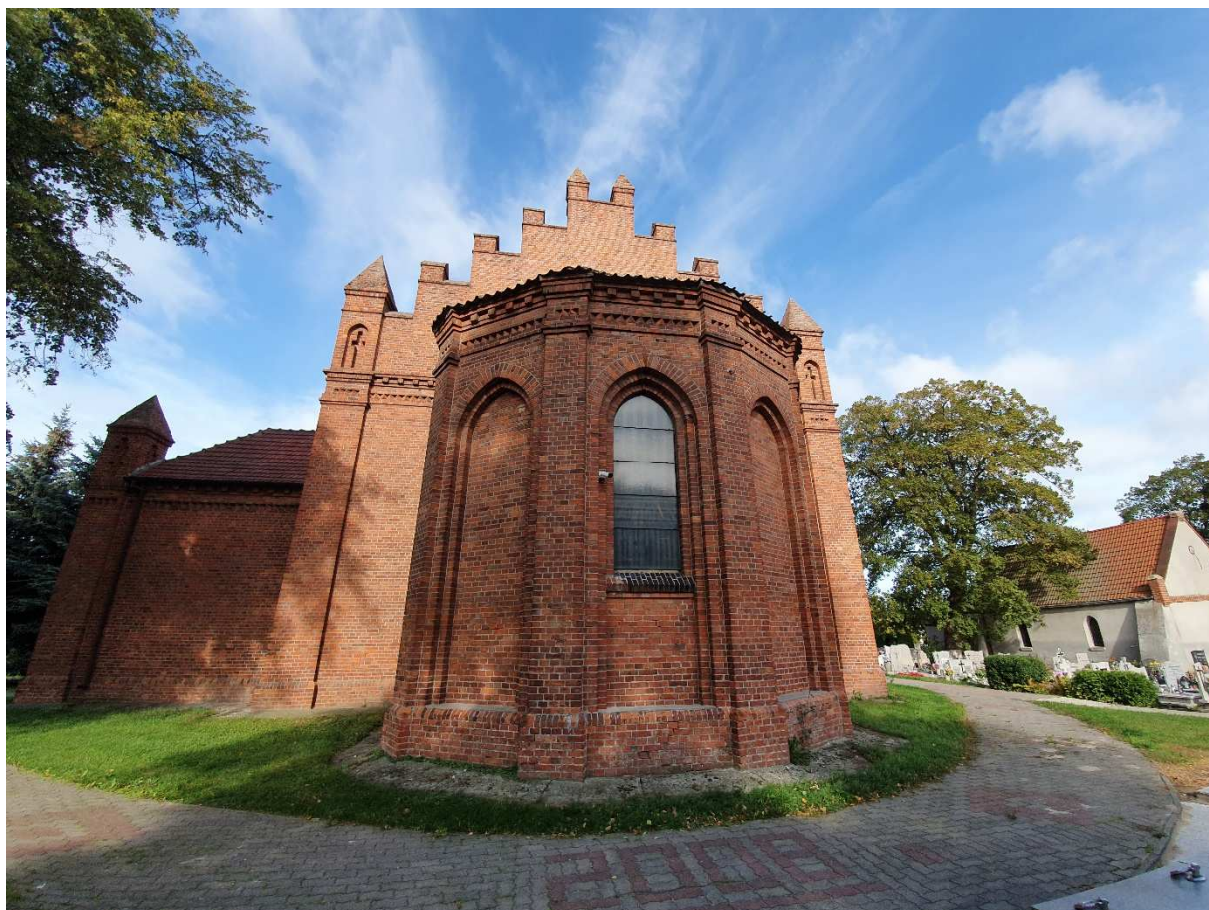
6. Dokumentacja fotograficzna

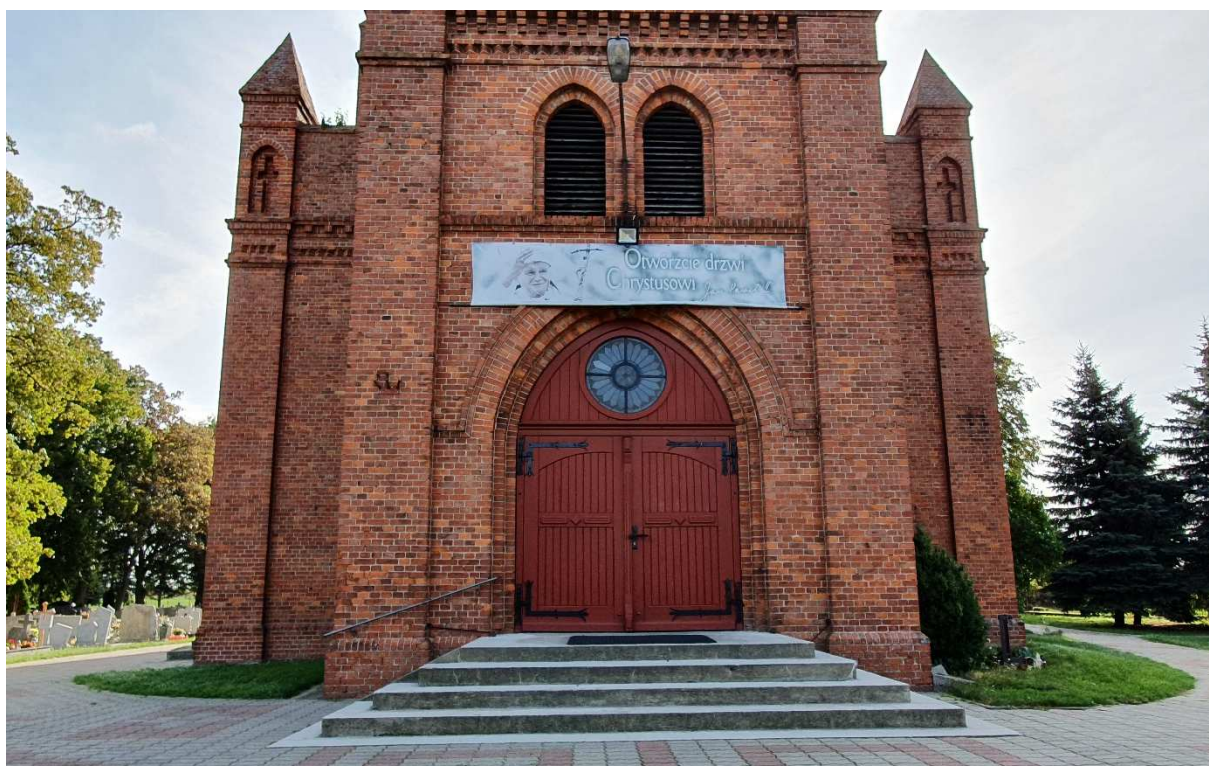
Fot.1. Łążyń, kościół pw. św. Walentego. Widok od strony północnej.

Fot.2. Łążyń, kościół pw. św. Walentego. Widok od strony południowej.

Fot.3. Łążyń, kościół pw. św. Walentego. Widok od strony wschodniej.

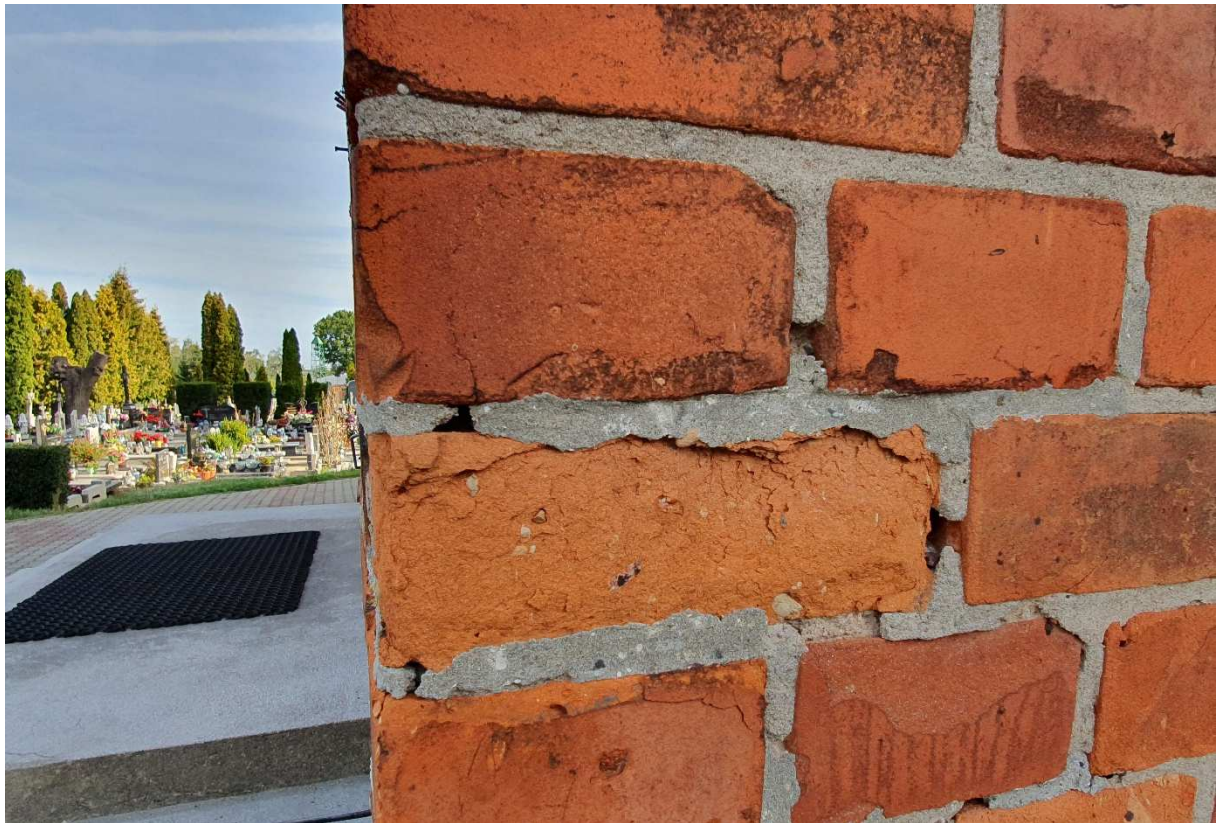
Fot.4. Łążyń, kościół pw. św. Walentego. Widok od strony zachodniej.

Fot.5. Łążyn, kościół pw. św. Walentego. Fragment wątku ceglanego w partii cokołowej. Na zdjęciu widoczne liczne płytkie złuszczenia lica.

Fot.6. Łążyn, kościół pw. św. Walentego. Fragment wątku ceglanego w partii cokołowej. Na zdjęciu widoczne liczne płytkie złuszczenia lica.

Fot.7. Łążyn, kościół pw. św. Walentego. Fragment wątku ceglanego. Na zdjęciu widoczna wtórna, cementowa spoina oraz powierzchniowe złuszczenia cegły.

Fot.8. Łążyn, kościół pw. św. Walentego. Fragment wątku ceglanego. Na zdjęciu widoczna odkrywka spoinu ukazująca materiał oryginalny w jasno-piaskowym odcieniu.

Fot.9. Łążyn, kościół pw. św. Walentego. Nawarstwienia miejskie na spływowych powierzchniach parapetów okiennych.

Fot.10. Łążyn, kościół pw. św. Walentego. Miejscowo, na parapetach widoczne są kolonie złocistych porostów.

Fot.11. Łążyn, kościół pw. św. Walentego. Sposób odprowadzenia wody opadowej. Ujścia rur spustowych znajdują się zbyt blisko elewacji i sprzyjają zawilgacaniu przyziemia.

Fot.12. Łążyn, kościół pw. św. Walentego. Schody kruchty bocznej. Widoczne spękania i odspojenia zaprawy górnych stopnic.

Fot.13. Łążyn, kościół pw. św. Walentego. Schody kruchty zachodniej. Widoczne spękania i odspojenia zaprawy górnych stopnic.